28
29

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS, DE MORBIS EX DEFECTU MOTUS VITALIS ORIUNDIS.

QUAM

ANNUENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex Auctoritate MAGNIFICI RECTORIS,

D. JOANNIS ESGERS,

S. S. THEOLOGIÆ DOCTORIS, EJUSDEMQUE FACULTATIS, UT ET ANTIQUITATUM HEBRAICARUM IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA PROFESSORIS ORDINARII.

NEC NON

Amplissimi SENATUS ACADEMICI *Consensu*, & *Nobilissimæ* FACULTATIS MEDICÆ *Decreto*,

PRO GRADU DOCTORATUS

Summisque in MEDICINA honoribus & Privilegiis, rite ac legitime consequendis,

Eruditorum Examini submittit

EELCO MOLINUS,

a Pago 's Heeren-Veen, Frisius.

Ad diem 17. Augusti 1752. hora locoque solitis.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud NICOLAUM MOENS, 1752.

DEO,

PATRIÆ,

PARENTIBUS,

PRÆCEPTORIBUS,

ATQUE

AMICIS

Hancce dissertationem
sacram cupit

EELCO MOLINUS,
AUCTOR.

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS,

DE

MORBIS EX DEFECTU MOTUS VITALIS ORIUNDIS.

§. I.

mnes, quotquot ſunt morbi, ex cauſſis internis oriundi, a motu vitali aucto, imminuto, depravato, abolito proxime oriri, ipſamque mortem contingere facile noverit is, qui partium firmarum actionem in fluida contenta, & horum in firmas perſpectam habuerit. *Mutuæ hæ actiones* (Medici vitales vocant) juxta naturæ leges procedentes, ſunt *vita ipſa* corporis animati; *cauſſa vitæ; effectus.*

Eas ipſam vitam eſſe, ipſum punctum ſaliens, ſive rudimentum fœtus, evincit; in quo alternus ſaltus a vita non diſtinguitur. Ineſt ſtamini ſolido vis oſcillatoria in guttulam fluidi movendi: ineſt guttulæ fluidi vis reagens, ut inde reſultet effectus ſenſibilis, quæ ipſa vita eſt. Nec

ipſa vis ſeorſim ſpectata in fluido aut firmo, vita eſt dicenda; nec alia requiſita; ſed complexus omnium. Num vero prius ſolida ſtamina a fluidis, an vice verſa fluida a ſolidis in actum deducantur, aliis determinandum relinquo. Conſtat experimentis in guttula ſanguinis, recens ex homine vegeto emiſſi & adhuc calentis, miram particularum ſeu globulorum obſervari agitationem: eos ad ſe invicem allidi, reſiſtere, moveri per omnis generis directiones, prout magnitudine & pondere ſpecifico & vi attractili, qua quælibet alterius centrum conatur occupare, differunt. Durat hæc agitatio, quamdiu calor nativus inhæret. In frigefacta motus eſt nullus, quin etiam decreſcit proportionaliter calori decreſcenti. Motus hic Medicis inteſtinus, quoque vitalis dicitur. Hic in vegeta ætate major, quam in vergente: in ſanguineo alacrior quam in phlegmatico, de quo plura ſuis locis.

Ipſæ autem actiones reciprocæ partium firmarum & fluidarum vitæ corporeæ *cauſſa* dici poſſunt, quatenus vita ipſa hæc prima elementa non efformat, neque complexum cauſſarum partim inſitarum, partim applicatione naſcentium, adeoque nec ipſam primam producit actionem, hujus quippe natura ipſa eſt principium, omni prius, omni poſterius, cauſſam efficientem in actum deducens, leges infundens. Vitam perfectam, ſive ſanitatem integram dicimus, ſi in homine omnes functiones juxta leges commode, læte & conſtanter exerceri deprehenduntur: tum vero omnes conditiones requiſitæ tam firmarum quam fluidarum partium, a natura præſcriptæ, adſint neceſſe eſt. Bonum ex integra cauſſa; malum ex quolibet defectu. Omnia hæc a circulatione fluidorum dependent: ita ut motus iſte vitalis ut vitæ cauſſa agnoſci jure poſſit.

Poteſt & vitæ effectus dici, quatenus illa ſemel poſita perfecta motus iſtos conſervat, renovat. Ex his intelligitur, quo ſenſu dicatur vita aucta, imminuta, maxima, minima, otioſa, laborioſa, proba, diſſoluta, vitæ conditio, genus &c. Quum autem morbi a motu vitali imminu-

to

to longe frequentiores sint iis, qui ex motu præter naturam aucto oriuntur; de his in hoc Themate dicere constitui.

§. II.

Quum omnes motus in oeconomia corporis humani, tam fluidorum progressivus per vasa, quam intestinus; tam fibrarum oscillatorius, quam voluntarii (sive spectentur ut caussæ, sive ut effectus, modo secundum naturam procedant) ut & omnes mutationes inde resultantes, uti conversio alimentorum in chylum, sanguinem, succum nutritium, nutritio ipsa, secretiones, excretiones harmoniam quamdam constituunt, quæ vita perfecta aut sanitas recte dicitur, has omnes ad motum vitalem refero. *Quando actiones vitales, quæ versantur in motu, sensu & nutritione machinæ, læsæ sunt, tunc dicitur adesse morbus.* Fr. Hoffm. cap. de Morbis in genere & eor. causs. Quoniam vero motus humorum progressivus sanguinis & liquidi nervei principes sunt, de iis primo agendum erit.

§. III.

Motus vitalis secundum naturam procedere dicitur, si dicta fluida debita copia, celeritate, justo impetu per vasa & viscera universi corporis moventur.

Cujus signa sunt functionum integritas, constantia cuilibet, ætati, temperamento propria. *Qui actiones homini proprias exercere valet cum facilitate, oblectamento & quadam constantia, sanus habetur.* Boerh. Inst. §. 1. Actiones autem homini propriæ non modo illæ sunt, quæ ex fabrica homini propria dependent, sed & quæ cuilibet ætati propriæ, ut & scientiarum & artium variarum exercitia.

§. IV.

Cognoscitur itidem, *pulsu arteriarum, quum nunciet conditionem definitam cordis nostri ut motoris primi, tum indolem*

co-

copiam, *motum humoris universalis*, *unde reliqui omnes ; tum & statum varium arteriæ*, *vasis fere primarii omnium partium corporis.* Boerh. Inst. §. 958. Pulsus fortis, magnus, æqualis, tardus indicio est, motum vitalem vigere. Vis, magnitudo, frequentia cuilibet subjecto propria, apto tempore exploranda, non sub ipso exercitio, aut animi affectu, sed in statu pacato; nisi necessitas aliud suadeat.

§. V.

Respiratio facilis, magna, lenta, æqualis motûs vitalis rite procedentis quoque index est : sic & urina copiâ, qualitate, tempore rite excreta innuit, motum istum per viscera expeditum. Hæc vero signa rarissime in homine sano usu veniunt; a Medico tantum in specie seu in abstracto considerantur, ut fiat mensura respectu eorum, quæ in ægris contingunt. Ipsarum functionum exercitia §. 3. sunt palmaria, fidelissima, omnibus obvia.

§. VI.

Motus vitalis imminutus dicitur, si intra datum tempus in dato subjecto minor quantitas sanguinis ex corde sinistro expellitur, aut minor per venas ad cor dextrum redit, quam in sanitate consuevit; aut utrumque simul obtinet. Primum contingit, si in pulmone ejus fiat congestio, uti in meditabundis. Secundum in quiete corporis post exercitia. Tertium in hæmorrhagiis narium, uteri &c. & in vulneribus. Est hic consideranda quædam latitudo intra certos terminos, cuivis homini propria, intra quos sanitas illæsa persistere potest. V. G. dum humores exercitio corporis, aut cibo potuve stimulante assumpto, rarescunt; aut potus aquosus blandus ingestus, cito ad sanguinem delatus, ejus copiam auget, augetur celeritas motus circulatorii, quæ inducta quiete, aut excreta copia ad pristinum statum citra sanitatis dispendium reducitur, nisi excessus admissus sit. Sic deminutio massæ

per

per hæmorrhagias S. M. quatenus copia nimia extermina-tur, potius ſalutaris quam noxia dicenda, qua ſubinde motus nimius imminuitur, ſubinde imminutus augetur pro re nata. De hac deminutione mihi ſermo non eſt, verum de ea, qua functiones inde pendentes læduntur.

§. VII.

Deminutio motus vitalis vel obtinet in univerſo corpo-re, vel in aliqua parte. In univerſo corpore, ſi contin-git in ſyſtemate arteriæ aortæ, pulmonalis: venæ cavæ, portarum, pulmonalis: organis ſecretoriis, ſyſtemate ner-veo. Fluida contenta tunc tardius cum diſpendio ſanitatis moventur dico cum diſpendio ſanitatis, nam uti auge-ri citra illud, ſic imminui poteſt ætate increſcente. Eâ proportione augetur, quo vaſa numero & magnitudi-ne increſcunt: imminuitur pariter, prout vaſa minima cum fluido contento & inter ſe in ſolidum continuum coaleſcunt concreſcuntque. Sanitas nihilominus non mo-do perſiſtit, verum firmior contra injurias externas e-vadit, homoque aptus fit iis peragendis, quæ ætas, cor-poris conſtitutio, animusque admittit, modo uſu intem-peſtivo rerum non naturalium iſta vaſorum concretio non acceleretur. Homo in vigore dicitur eſſe, ſi hæc con-cretio ad eum gradum pervenerit, ut ſit æquilibrium actionum fluidorum in firma, & vice verſa. Si tum ſuper-ſtites meatus, & vires ſervari poſſent, homo in eodem ſtatu perſiſteret, & nunquam fata ſenectutis experiretur. Verum quum nullum hucusque remedium innotuit, mo-tus vitalis pergit ea proportione imminui, quo vaſorum ultra æquilibrium contingit abolitio, donec ad minima redactus tandem deſinat in quietem fatalem ſeu mortem.

§. VIII.

Signa deminutionis præternaturalis ſunt languor fun-ctionum; pallor; frigus, ſeu deminutio caloris naturalis in toto vel parte; pulſus parvus, debilis; reſpiratio læſa, uri-

na cruda &c. quæ ut effecta consideranda, de quibus plura inferius.

§. IX.

Caussæ motum vitalem præter naturam deminuentes variæ occurrunt, quæ homini sano, qualem ponimus, nec hæreditaria nec alia labe inquinatum, applicatæ motus ipsius caussas minuunt partes firmas nimis laxando, eorum tonum dejiciendo, solvendo; fluidas vitales profundendo, coagulando, resolvendo, corrumpendo &c. Quoniam omnibus morbis quivis homo plus minus expositus est, prout ætas & sexus fert, caussæ illæ applicatæ procatarcticæ vocari poterunt, lato saltem sensu; sua enim natura morbos & mortem inducere possunt, ut ignis, venena, vis irruentium, aliaque. Visum mihi classem a Boerh. §. 744. & seqq. propositam sequi, modum, quo motum vitalem minuunt, effectaque inde producta recensendo.

§. X.

Primo occurrit aër, qui, uti serenus, purus, gravis, temperatus, elasticus, aut noxiis corporum exhalantium effluviis non inquinatus maxime ad vigorem motus vitalis confert, ita ab his Characteribus longius recedens motum ipsum summopere lædit. Conf. Inst. Boerh. §. 1029, 1060. Aër purus quidem in nostra atmosphæra non existit, tantum respectu meteorων sensibilium sic dicitur, ut sunt nubes, nebulæ, fœtida invisibilia, aut miasmata non nisi effectu producto percipienda. Aëra purum existere implicat, & si existeret, ad vitæ conservationem ineptus foret. Latet in eo ex mente veterum occultus vitæ cibus, heterogeneis semper refertus, radiis siderum, fossilium, vegetabilium, animalium effluviis, variæ tempestatis caussis. Gratis aromatum nonnullorum odoribus homo quam maxime reficitur, dejectas inde sæpe vires recuperat; ingratis autem Idiosyncrasiæ adversis offenditur. Inter noxia effluvia aëri immixta primas sibi vindicat nimia ignis copia.

§. XI.

§. XI.

Aër æstuans corpus expandit, meatus aperit, tenuissima fluida aufert, reliqua inspissat. vid. Inst. Boerh. §. 746. Minuit igitur copiam fluidi tenuissimi, quæ proxima liquidi nervei inde secernendi, & nutrituri &c. materies imo vehiculum globulorum rubrorum, serosorum &c. merito vocari potest. Si diutius corpori applicetur, nec assidue convenienti liquido temperetur, sequentia contingere solent, imprimis in plethoricis calidis. Humores residui vehiculo magnam partem destituti, inspissati difficilius moventur, attritu majore incalescentes rarescunt; in majus volumen expanduntur; oritur plethora spuria; febris inflammans; motus vitalis in vasis majoribus auctus, in minimis imminutus; obstructiones; dolores per universum corpus; spasmi a tensione, irritabilitate; affluxus liquidi nervei residui aliæque nervorum affectiones; inflammationes viscerum; peripneumoniæ; pleuritides, prout corpus æstuans in hanc vel illam partem frigus admittit. Hæc quidem oriuntur a motu vitali aucto, verum in vasis primi aut secundi generis non fierent, si per vasa minima liber esset transfluxus.

Curatio consistit in S. M. quiete corporis; diluentibus, resolventibus; aëre temperato, qualis solet esse ædium parte inferiori versus septentrionem, aut exhalatione dispersæ aquæ frigidæ &c. Conf. Inst. Boerh. §. 1031.

Nisi in principio natis his malis occurritur remediis modo recensitis, obstructiones fiunt tenaciores, viribus naturæ & artis superiores; succedit suppuratio, aut gangræna, sphacelus, mors.

Quando uberius colligitur sanguis in minimis vasculis, ibique stagnat, doloris & caloris molestum sensum producit, donec sensim correptus in pus vel saniem abit Frid. Hoffm. T. 2. c. 5. §. 20. Quid in his agendum sit, ex præsenti morbi natura magnitudine, statu, viribus ægri colligendum juxta regulam Boerh. Inst. §. 1083. *Agenda & actura non indicantur, nisi cognita prius vita, hujus caussa, statu, viribus, effectis;*

tum & perſpecto prius morbo, ejus cauſſa, ſtatu, viribus, effectis. Hæc in ſequentibus loco curationis eſſe volumus.

§. XII.

Aër gelidus corpus conſtringendo orificia exhalantia arctat, perſpirationem inhibet, motum vitalem in minimis vaſis cutaneis ſuffocat, niſi, circulatione motu muſculari aucta, reſiſtentia extrinſecus ſuperetur; inde Catarrhi a ſuppreſſo perſpirabili &c. ſi vero motu muſculari reſiſtentia ſuperetur, actio vaſorum univerſi corporis, frigore & gravitate aëris in minus volumen redacti, augetur, ſic & attritus, attenuatio fluidorum, diſpendium ſubtiliorum, exinanitio canalium minimorum; inde animi deliquia a motu vitali liquidi nervei & ſubtiliorum per vaſa minima imminuto Conf. Inſt. Boerh. §. 747. Præprimis hæc contingere ſolent, ſi aër calidus ſubito in frigidum mutetur, uti tempore verno & autumnali obſervari ſolet. Magnus Boerh. dictis incommodis obviam iturus regulam præſcribit Inſt. §. 1051. his verbis: *neque eſt aliud, quod plus defendit corpora contra vim cauſſarum externarum, quam ſi, quis verno tempore tarde minuat veſtimenta hyberna, rurſumque cito augeat æſtivas veſtes autumnali tempore.*

Hoc præſidium optimum quidem eſt quoad ſuperficiem corporis externam, ſed quid defendet pulmones? Sanguis in iis magis frigori expoſitus, quam in ſuperficie corporis; ſuperficies concavæ veſicularum aëriferarum Malpighii ſimul ſumptæ forte majores ſunt quam univerſi corporis, ſunt cute laxiores; oſcula perſpirantia plus perſpirant; aër frigidus inſpiratus tenuibus & nudis membranulis applicatur; inde eadem mala, ac ſi corpori nudo applicatus fuiſſet. Sola conſuetudo loci hic partes agit, & mirantur ſæpe homines ſanitatis ſtudioſi regulam Boerh. adcurate obſervantes, ſe nihilominus Catarrho Correptos. Cauſſam noſcerent, ſi pulmonum conditionem perſpectam haberent.

§. XIII.

§. XIII.

Reliquas aëris constitutiones motum vitalem minuentes hic recensere nimis longum foret, præstitit hoc Hippocr. in libro omni posteritati suspiciendo de aëre, aquis & locis. Si omnes morbi ex qualitatibus noxiis ad calculum referantur, ex decem ad minimum novem a motu fluidi vitalis imminuto dependent. Cæterum quæ excessus humidi, sicci gravis, levis aut heterogeneorum miscela efficiat, de iis Conf. Boerh. l. c. §. §. seqq. Sydenh. Rhamaz. Hoffm. aliique. Contentus modum, quo illa motus vitalis imminutio fiat, & qua ratione morbi inde oriantur, indicasse, ad alimenta transeo.

§. XIV.

Cibi & potus necessitas ad conservandam vitam & sanitatem omnibus nota, ast rectus horum usus omnibus notus non est. Hinc morbi oriuntur, & non raro mors ipsa. Abusus præcipue committitur copia, qualitate, modo, & tempore.

§. XV.

Excessus cibi nimis distendit ventriculum; inde humorum motus, compressis ad se invicem membranis, & elongatis vasis, minuitur; ex parte suffocatur: excretio humoris gastrici, resorptio deficit; inde impedita digestione oritur cruditas, corruptio, morbi spontanei. Præterea impedita diaphragmatis contractione difficultas respirandi; hac posita, læditur circulatio libera per pulmones. Quid in reliquis circumpositis, hepate, liene, pancreate, intestinis fiat, docet situs & natura harum partium: compresso colo sub ventriculo decurrente, retardatur progressio fecum versus lienem: compressa vena cava inferiore & aorta sanguis majori copia ruit ad caput: compressis minimis canalibus Encephali, impeditur liquidi nervei excretio, unde sopores &c.

Incommoda hæc eo majora, quo magis ventriculus infartus, quo assumpta magis resistunt, ut farinosa non fermentata viribus digestricibus; quo magis rarescunt, ut panis fermentatus. Non vero indiscrete omnes nimiam copiam assumentes æque graviter mulctantur; sed debiliores præ fortioribus; otiosi præ laboriosis; magis æstate quam hyeme. Justam autem copiam conjectura colligere oportet, neque pondus, neque numerus copiam determinat, ast sensus refectionis, quem nonnunquam varietas eduliorum fallit. Vide Hipp. de prisc. Medicina & lib. de salubri vict. rat. S. IV. *Copia cibi optima cuique, quam sequitur sensus refectionis non torporis. Tutior sobrietas, sed debilibus: excessus melior, sed robustis.* Boerh. Inst. §. 1039.

§. XVI.

Si quis præter morem, repetitis vicibus plura alimenta assumit, licet mala recensita mox non advertat, tutum se esse tamen non existimet. Nata inde aucta cruditate temporis progressu morbi orientur; *neque morbi derepente hominibus contingunt, sed paulatim acervatim se produnt.* Hipp. lib. I. S. IV. de rat. vict.

§. XVII.

Incommoda copiam alimentorum non sufficientem subsequentia ex iis, quæ inedia inducit noscuntur prævidenturque. De his consf. Boerh. Inst. §. 757. In omnibus istis ordine recensitis subest motus vitalis imminutus; deficiunt enim subtilissima: quod vero deficit, in motu esse dici nequit. Febris furiosa ante exstinctionem obveniens ponit quidem motum auctum, ast in vasis majoribus ab acri concitatis: nervos quod attinet, potius caussa movens extrinsecus eos afficit, quam præsentia liquidi contenti, si canales esse ponantur. Eo minus sanitas læditur quo minus a consueta copia receditur. Nyclhemeri abstinentia obstructiones lentas sæpe optime curat,

curat, ut & vitia repletione eximia contracta. *Non levius peccatur*, inquit Hippocr. de prisc. med. *neque minus læditur, si quis pauciora & infra modum assumat; fames enim plurimum potest in hominum natura tum ad sanitatem & imbecillitatem, tum ad mortem inferendam. Multa vero alia mala & varia quidem ex plenitudine oriuntur, neque vero minus gravia ex inanitione.*

§. XVIII.

Caussæ sitis motu vitali indesinenter nascentes inevitabilem potus necessitatem inducunt, ut sunt siccitas, immeabilitas, acrimonia, potu aquoso, aut vinoso diluto tollendæ. Cujus excessus aut defectus mala infert, ex potus natura intelligenda. Abusus potus aquosi omnia laxando vim vitæ insigniter minuit; inertiam tam firmis quam fluidis conciliat; secretoria tono destituta retinenda transmittunt, (ut in diabete morbo olim rarissimo, nunc frequenti) nimium mensium fluxum, eorum retentionem, aquosorum in interioribus colluviem, leucophlegmatiam, hydropem, Chloroses &c. producit. Dum nimis spirituosi fuerint, coagula serosa, obstructiones, canalium minimorum concretiones, & quæ inde sequuntur.

Omnia hæc ex motu vitali imminuto, abolito contingunt.

Plurima eaque summi momenti hic se offerunt dicenda, quæ ex parte in §. §. seqq. & ab Hipp. lib. 1. & 2. de rat. vict. exponuntur. Curatio præcipue ex ingestis innotescit, exemplo Cassii Medici ingeniosissimi apud Celsum lib. 1. circa finem, hic febricitanti cuidam & magna siti affecto, quum post ebrietatem eum premi cœpisse cognosceret, aquam frigidam ingessit, qua ille epota, quum vim vini miscendo fregisset, protinus febrem somno & sudore discussit. Cætera abstinentia perficiuntur, eorum scilicet, quibus mala arcessita. Ratio itaque victus adhibiti ostendit rationem victus adhibendi.

§. XIX.

§. XIX.

Medicamentis, quorum in sanitate nullus debet esse usus, non raro motus vitalis dejicitur, ut sunt septica, mercurius, scammon. Jalapp. Aloë &c. his fluida vitalia ex parte solvuntur; soluta ad intestina delata alvo ejiciuntur, ita ut homo iis purgatus, ægre nec nisi post multos dies vigorem pristinum recuperet. Medicamenta non semper prosunt ægris, nocent semper sanis, Celso teste.[1] Uti in ægro semper aliquid, ita in homine sano nil mutandum: sed modo convenienti rerum non naturalium usu conservanda omnia, quæ vitam & sanitatem constituunt. Agyrtæ, quo simplicioribus sua medicamenta commendent, a morbis eos usu eorum fore immunes, jactare solent; ast verus Medicus ea prorsus damnat, sanitas ipsa est validissimum contra morbos præsidium: & *cavendum, ne secunda valetudine adversæ præsidia consumantur.* Cels. cap. 1.

§. XX.

An igitur nullum datur prophylacticum contra morbos contagiosos? præter res non naturales nullum novi ad sanitatem integram tuendam: in morbis vero, ne graviores fiant, aut alios producant, quam plurima.

§. XXI.

Motus corporis nimius motum vitalem quidem auget, ast simul fluida subtilissima dissipando caussas vitæ minuit. Nimius autem dicendus est, qui vires cito exhaurit, aut qui ultra vires protrahitur. Ut enim moderatus corpus firmat, sic intempestivus maxime debilitat. Quæ de aëre æstuante dicta sunt, huc spectant. Cons. §. 766. Inst. Boerh.

§. XXII.

§. XXII.

Inter caussas motum vitalem imminuentes, præcipuæ sunt vigiliæ nimiæ. *Vigilia nimia consumit spiritus, nulla arte nisi somno reparandos.* Boerh. Inst. §. 768. Magna vero in vigiliis nimiis est differentia: aliæ sunt studiosorum veritates ex profundo eruentium: aliæ hominum Veneri & Baccho litantium: aliæ duros labores exercentium: aliæ famelicorum: aliæ juniorum, fortium: aliæ seniorum, debilium: aliæ suetorum, aliæ insuetorum. Omnis vigilia caussas vitæ, adeoque ipsam vitam minuit, alia vero efficacius, mitius alia, quod ex subjecto & genere vigiliæ determinandum.

§. XXIII.

Vitam Philosophorum, profundissimis speculationibus inhærentium, ad motum, an potius ad quietem nimiam referam, anceps hæreo. Dum enim ita meditabundi stant, sedent, aut immobiles jacent, suique immemores, dormientes potius quam vigilantes diceres. Adeo huic vitæ generi & perverso genio indulgent, ut etiam discumbentes sui obliviscantur, & magis naturæ variæ alimentorum, quam oblectamento inde percipiendo attendant, effectus caussarum perscrutantes; tantum abest, ut aliis, qui juxta præceptum C. Celsi cap. 1. *gaudia curis interponendo vitam agunt*, plus proficiant, ut sui ingenii vires obtundant, & exhauriant. De iis hoc loco inter vigiliam & somnum mediis dicere constitui.

§. XXIV.

Hi dum a principiis seriem caussarum & effectuum ad ultimum, qui in dato objecto obtineri potest, aut vice versa seriem effectuum & caussarum ad principia revolvunt; mens intenta nusquam quiescit, omnes actiones corporis fere sopit, actionem objectorum quorumcunque

C orga-

organa sensuum afficientium vix advertit, Archimede & Viëta testibus; ipsa respiratio, actio ad motum vitalem promovendum adeo necessaria, iis est molesta. Quod si veritate investigata, & reperta quiescerent, & ad alia transirent, levius luerent naturæ repugnantis & vindicis pœnas. Verum reperta hac veritate ut principio, ad novas inde detegendas extemplo ruunt. Quænam ejusmodi intempestiva mentis intentione in oeconomiam animalem redundent mala, meum non est ætiologice exponere, quum experientia id ultro tristibus tot eventibus palam fecerit; & quam plurimi a sapientiæ foro ad delirantium emporia transierint, ubi omnis generis deliria gratis venalia; eorum aliis se vitreos, aliis cucurbitas vel Reges esse somniantibus.

Quid facias illis, nisi jubeas libenter miseros esse, quum ne tota Anticyra quidem sanabiles. Si tamen de morbo interno querantur, Medicique opem implorent, ad fontes medicatos ablegandi, ut ibi deambulatione, confabulando cum aliis, divertantur. Conf. Fr. Hoffm. de delirio melancholico ita differentem. §. 26. *Mihi denique si ullum remedium ceu specificum, id est quod singulari quodam & præcipuo effectu multoties se comprobavit, in hisce mentis affectibus, tum præcavendis, tum abigendis commendare licet, nec certius, nec efficacius decenti ad vires corporis instituta exercitatione novi, nam, modo liquidum in sanguine non deficiat, hoc remedium viscidos humores resolvendo, liberiorem sanguinis per omnia vasa circuitum promovendo, corpus ab impuris sordibus per auctam transpirationem liberat, obstructiones reserat, adeoque omnibus aliis summe commendatis remediis antecellit longissime.*

§. XXV.

Omnia hæc mala a circulatione liquidi nervei aut subtilissimorum fluidorum abolita, aut inæquali reddita, aut congestione alicubi facta dependent. Taceo infinita incommoda inde oriunda, ut malum hypochondriacum, ischiaticum, morbos articulares.

§. XXVI.

§. XXVI.

Cave interim, ne meditabundum, gesticulantem, frontem, aures fricantem, caput quatientem, ridentem lacrymantem insanire dicas, nisi sermo ipse delirii indicia præbeat: quemadmodum Abderitæ bonum & sapientem Democritum insanire dicebant; ad quem curandum Hippocrates legatus auditis risûs caussis virum sapientem, ipsos autem Abderitas insanientes proclamavit; ut patet in Epistola ad Damogetam.

§. XXVII.

De quiete, somno nimio, animi affectibus, quibus motus vitalis imminuitur, depravatur, ex parte aboletur, consule effata Boerh. Inst. §. 769. ad 71. Nunc de excretis & retentis quædam adjicere est animus.

§. XXVIII.

Omnes secretiones præter naturam contingentes, in excessu vel defectu consistunt, sive sponte, natura, vel arte; casu, aut malo mentis consilio contingant.

Quid efficiat nimia excretio salivæ, succi pancreatici, bilis, humoris intestinalis, sudoris &c. quum tantum in subtiliorum dispendio consistant, ex iis quæ §. 12. & 21. dicta sunt, & ex singulari eorum usu abunde patet, ut & quæ iisdem suppressis oriantur mala. Usus quidem seminis primarius non est in conficiente, sed in receptura: ast secundarius in ipso conficiente insignis est, utut sit difficilis in juvene custodiæ Thesaurus, & ex effectibus a nimia profusione productis a Boerh. §. 776. compendio relatis, legenti terrorem incutientibus, nimis est cognitus; quorum unum exemplo confirmat Hippocr. lib. VI. de morbis vulgaribus S. VII. *Satyrus in Thaso cognomento Grypalopex, cum 25. annorum esset, sæpius inter dormiendum seminis profluvium expertus est, eique semen interdiu frequenter*

promanabat. Cum autem trigesimum annum attigisset, tabe correptus mortuus est. Affinis huic excretioni est Diabetes, morbus olim oppido rarus, nunc temporis vigenti infusorum *Thëæ* & *Coffée* abusu longe frequentior, in quo non tantum subtiliorum fluidorum vitalium, verum insuper adventitii utpote chyli fit jactura, & tandem increscente anastomosi, mictus cruentus. Natura, auctiori huic evacuationi assueta, omni vasorum systemati inertiam infert, organis secretoriis reliquis humores in usus necessarios secernendos subtrahit; hinc diabete detenti semper siticulosi sunt, pallent, queruntur de siccitate oris, faucium, gravitate ventriculi post cibum assumptum, tremunt: fœminæ ejusmodi infusis nimis indulgentes fere semper chloroticæ sunt, menses decolores excernunt, non talem sanguinem, qualis sanitatis effectu fit, & ad fœtum debite alendum aptus est. Abstinentia per gradus, substituendo cerevisiam aut vinum, martialia, exercitia corporis, præcipua remedia in hoc affectu esse ratio persuadet. Urinæ autem excretione suppressa, omnia vasa haud diu post copia onerantur, ora secretoria obruuntur, succedit stagnatio, corruptio, divortium, cacochymia lethalis. Alvi perpetuo suppressæ citra notabile sanitatis detrimentum sunt exempla: urinæ nullum. Vivit adhuc sanus, qui alimenta bihorio, aut trihorio ab assumptione quodammodo mutata rejicit.

§. XXIX.

Omnium caussarum motum vitalem minuentium efficacissimæ, frequentissimæ, & maxime notabiles sunt, quæ massam vitalium, quoad omnes partes constituentes, minuunt; ut sunt profusiones sanguinis ad vitam sanitatemque necessarii (hæmorrhagias vocant a voce Græca αἷμα sanguis & ῥήγνυμι rumpo) quacunque caussa ortæ, quocunque loco, modo, statu, tempore contingant. Ratione effectuum, vel sunt criticæ, vel symptomaticæ, probe a se invicem distinguendæ. *Criticæ* aut copiam nimiam san-

ſanguinis ſinceri, naturæ onerosſam, ut in plethoricis evacuant, aut impetum, ut in morbis inflammatoriis, affectibus quibusdam ſoporoſis, minuunt: *Symptomaticæ* motum vitalem, quo fere ſolo æſtimandæ ſunt, ſive internæ ſive externæ ſint. Exigua quantitas in ventriculis cerebri effuſa morbum infert: e contrario larga narium hæmorrhagia natum ſæpe ſolvit; hæc tum & critica & ſymptomatica eſſe poteſt: critica, quatenus morbum ſolvit; ſymptomatica, quatenus vires dejicit. Idem de aliis ſæpe obtinet, quemadmodum in morbo repetitas S. M. exigente ut in pleuritide. Spontaneæ criticæ, quamprimum modum excedunt, jam pure ſymptomaticæ dicendæ, ut nimius menſium aut hæmorrhoidum fluxus.

§. XXX.

Eventus differt ratione loci, copia effuſi, ſubjecti. Plus periculi involvit, ſi ex pulmone ac e ſinu pudoris ſede, naribus ſanguis erumpat. Item ſtatu, magis metuendæ in debilibus, gravidis, puerperis, ac in robuſtis, non geſtantibus.

§. XXXI.

Fluxus ſanguinis periodicus ſuppreſſus omnibus vaſis vim infert, ea diſtendendo, comprimendo ſyſtema nerveum in locis, ubi magis irritabile, præprimis afficit: inde circulationes inæquales, obſtructiones, inflammationes topicæ, hæmorrhagiæ e locis inſolitis oriuntur, aut dejecto tono leucophlegmatiæ, arthritides &c. Objiciunt ex Hipp. lib. VI. S. VII. de morb. vulg. ceſſatione menſium perpetua corpus virile reddi: reſpondeo, vocabulo *virile* hic tantum intelligi quaſdam conditiones viro proprias, ut barbam, vocis gravitatem, non in ſpecie ſed in individuo obſervatæ, minime corporis vigorem, judicium. Ita vero ſe habet locus Hippocr. d l. *Abderis Phaëtuſa Pythei conjux ante per juventam fœcunda erat, viro autem*

ejus exulante diu menses defecerunt, ex quo postea dolores & rubores ad articulos exorti sunt. Quæ ubi contigerunt; tum corpus virile in universum hirsutum est redditum, barbaque est enata, & vox aspera reddita. Sed quum omnia, quæ ad menses deducendos facerent, tentassemus, non profluxerunt; verum haud ita multo post vita functa est. Funesta quoque mensium suppressio legitur §. sequente sive ultima. Innumera incommoda excessu aut defectu fluxus sanguinis occurrunt apud optimos scriptores, magnam partem a Fr. Hoffm. in variis locis una cum caussis & remediis collecta. Curatio vero generalis optima petitur ex Boerh. Inst. de Cardiac. §. 1095. & seqq. usque ad

F I N E M.

A D-

A D N E X A.

I.

Omni momento in corpore ſano fiunt & ſolvuntur obſtructiones, ſed plures fiunt quam ſolvuntur.

II.

Si nervi functionibus animalibus deſtinati præter naturam ſubito tenduntur, oritur dolor, niſi ſit paralyſis; ſi lente, atonia, pareſis.

III.

Si nervi functionibus vitalibus deſtinati præter naturam ſubito tenduntur, oritur erethismus; ſi lente inertia.

IV.

Tenſio nervorum eſt cauſſa erethismi; hic inæqualis circulationis; haec multorum morborum.

V.

V.

Omnes membranæ, tendines & fibræ ſunt irritabiles.

VI.

Ubi dolor aut irritatio, aut utriusque concurſus, ibi auctus humorum affluxus & obſtructio.

VII.

Diluentia, anodyna, & evacuantia plures morbos curant, quam ſtimulantia & adſtringentia.

VIII.

Bonus Chylus eſt optimum roborans.

IX.

Uromantes ex urina graviditatem pronuncians fallitur.

SACRUM

HONORI ATQUE MERITIS

DOCTISSIMI ORNATISSIMIQUE

JUVENIS

E. MOLINI,

Cum, post habitam de Morbis ex Defectu motus Vitalis oriundis dissertationem, MEDICINAE DOCTOR *renuntiaretur.*

Paean sacrato Pythie vertice
Descende Pindi, nunc citharae decet
Aptare nervos, nunc sonare
Carmina Pierisin canenda:

Victoris olim ceu Patrias Lyrâ
Laudes tonabas, Terrigenûm impiam
Telo cohortem quum trisulco
In Stygias pepulit tenebras.

Nam clarus alti viribus ingenî,
Prudens salubrique Arte Machaonis
Summo MOLINUS mox honore
Ad Patrias remeabit urbeîs:

Qui sancta castarum Orgia Virginum,
Et celsa doctae Limina Pallados;
Puro tuas qui, Phoebe, cultu
Usque fuit veneratus Aras.

D Ornata

Ornata raris pectora dotibus
Virtus Pudori conſcia temperat,
Aſt vividae mentis vigore
Se Sophiae in penetrale mergit

Raro quieſcens: inde dies vacat
Haud ulla curis, dum vigil impigro
Sudore Doctas nunc Sorores,
Nunc Medicas colit aequus arteîs.

Miretur ecquîs, ſi ſpatio brevi
Non otioſo ſedulus otio
Secreta Naturae potentis
Ingenio propiore vidit?

Jam deſinat, cum terſa revolverit
Mentis capacis ſcripta, quibus ſuae
Artisque Doctrinaeque rarae
Clara ſtupendaque ſigna promit.

Quid Pulmo, quid Cor Vitaque ſit, docet,
Vitaeque cauſſas, & *Vitia*, & *modos*
Queîs Sanguinis vitalis humor
Innumeras properare Peſtes

Poſſit, minore aut ſi fluat impetu
Non temperato: nec ſatis! *inſtruit*
Morbos medelis, ut peritus
Artis Apollineae miniſter.

Clari, ſagacem qui Juvenem manu
Finxêre doctâ atque eloquio, Viri
Laudant alumnum, cum politi
Ingenii monumenta cernunt.

Et

Et jam Minervae Lucida Sidera
Sacrum decorâ fronde premunt caput
Lauri virentis, jamque fausto
Augurio Medicum salutant.

Suffragio quin Pallados innubae
Justis Senatus motus honoribus
Adplaudit ultro, datque signa
Candida promeriti favoris.

Jam Mysta prudens hinc varias vices
Vitae, malarumque agmina Febrium
Horrenda cautè doctus atrae
Spicula franget acerba Mortis:

Ac Sanitatis rector & arbiter
Vitæ ruentis fata novissima
Tardabit, & morbos tremendos
Arte potens Medica repellet.

Sic cura sollers Artis in intimos
Se-met recessus & penetralia
Divina progressu stupendo
Abdidit, ardua quaeque vincens:

Dum nobileîs alto ingenio Viros
Grato frequentat pectore ceu Deos,
Et Dogmata horum ex ore plena
Nectaris, Ambrosiaeque ducit.

Auctor Medelae quondam Epidaurius,
Phoebea proles, sic rudis audiit
In Pelii frondentis antro
Phillyridae monitus fideleîs.

Monſtrante primas Semifero vias
Vidit Salutis; ſeu Medica manu
Sanaret ulcus, ſeu potenti
Conſilio relevaret aegros.

His nempe curis Artis amabilis
Coeleſte donum fluxit, & in dies
Tandem nova incrementa cepit,
Subruit & fera regna Leti.

O grande mundi praeſidium & decus!
O Fons ſalutis purior! O Dei
Munus faventis, quaeque vitae
Gaudia vera foves beatae!

Morbis moleſtis corpora liberas;
Sanaeque menti robora ſubficis:
Mortalium hinc coetus, Hygeia,
Te poſitis venerantur aris!

Fauſto en! benignos extulit omine
Aurora vultus, qua, Juvenum Decus
Ingens, coronam & laureati
Praemia ſumma feres honoris.

Ultro lubenti pectore gratulor
Partos triumphos, & mea barbiton
Tendens ſonantem laeta vota
Calliope, numerosque fundit.

Bacchatur Evöe! mens mihi gaudio,
Et ſtilla laetis luminibus cadit,
Cum Tu, meae pars magna curae,
Praemia digna capis laborum.

Nunc

Nunc Dux & Auctor quod ſtudii tui
Dictus, MOLINE O optime, glorior:
Noſtra & Parentum cum tuorum
Vota pios tetigêre Divos.

Tu jamque celſis auctus honoribus,
Clarum ſuperbi nominis & decus
Ibis reportans ad Paternos
Non ſine lætitia Penateîs.

I, perge fauſto (ſic decet!) omine,
Laetasque vireîs divitis ingenî
Exprome, & adflictis ſalubri
Adfer opem venerandus Arte!

I, perge felix, perge memor tui
Vatis Magiſtrique optime, Clercquii,
Qui lampadem accenſam fidelis
Prætulit Aonias ad undas:

Sic larga ſummi gratia Numinis
Adſpiret, Artis Pæoniae ſagax
Fineîs propages, atque curas
Gloria ſumma tuas ſequatur!

Optimo Doctiſſimoque Diſcipulo

L. M. Q.

Poſuit

E. DE CLERCQ.

AAN DEN HEERE EELCO MOLINUS,

Toen Zyn Ed. tot LEERAAR in de Geneeskunde bevordert wierd.

Dus zie ik U, myn Vriend, der Artzen trap opſtygen,
Dus zie 'k uw noeſte vlyt, dien gy hebt aangewend
Van PALLAS *zelfs beloont, wyl zy altyd erkent*
De Naarſtigheid van dien, die roem zoekt te verkrygen.

Geluk dan, Waarde Vriend! Zy heeft u ſtaâg zien hygen
Naar deze Glorie-kroon: dees word U nu in 't end
Geſchonken, en uw Lof word meer en meer bekend.
Ongunſt moet Phoebus nooit uw' Artzeny-kunſt drygen!

Leev dus elendigen tot hulp en toeverlaat,
Op dat Gy door uw kunſt en onverſchrokken raat
Hun zyt een Æſculaap, voor wien de dood moet beven.

Dus blyv' uw naam geroemt, d' onſterflykheid gewyd!
Strek dus den Naneef tot een ſpoor in later tyd;
En laat my, uwen Vriend, in uw gedagten leven.

Sic lubens meritoque non ut voluit,
ſed ut potuit, cecinit
ENGELBERTUS VAN DER SLUYS,
Med. Cand.

GORINCHEMENSIS.

TER INHULDIGING VAN DEN HEERE EELCO MOLINUS,

Tot LEERAAR in de Geneeskunde.

Als Weet-luſt en Verſtand zig met elkand'ren paaren,
In 't bloejen van de jeugd, in 't prilſte van den tyd:
Geen wonder, dat men dan door onvermoeide vlyt
Wel haaſt zig kan een' ſchat van Wetenſchap vergaêren.

Dus wiſt Gy, waarde Vriend, al vroeg uit wyze blaêren
Een voorraat op te doen, die nu uw hert' verblyd;
Terwyl APOLL' *U eert, en reeds (het ſpyt' den Nydt!)*
Een' krans van Lauwerier drukt op uw' blonde hairen.

Geluk! Geluk, myn Vriend, met 't hooge Meeſterſchap!
Uw' kunſt geleid' u' voorts tot hooger Eeren-trap!
Herſtel de lyd'ren, die reikhalſend na u wagten!

Maarſchoon U't Friesland, na u ſchreeuwend, van myſcheidt,
Ik blyv' uw' Vriend; zoo gy dus ook genegen zyt,
Ga u myn' liefd', nog my de uw' uit de gedagten.

J. V. OUTEREN.
S. S. Th. Studioſus.